

Gerhard GIESEMANN, 2017:
Theologie des slowenischen Reformators Primož Trubar.

Wien: Böhlau. 369 str. (Gerhard GIESEMANN, 2018: ***Teologija reformatorja Primoža Trubarja.*** Prev. E. Vrečko, F. Krajnc Vrečko. Ljubljana: Založba ZRC. 441 str.)

500-letnica reformacije, spomina na objavo 95 Lutrovih tez za reformo katoliške Cerkve leta 2017, je tako življenje Martina Lutra kot tudi reformacijo in njeno petstoletno delovanje obogatila s številno novo literaturo, npr. *Europa reformata 1517–2017* (Leipzig 2017); Lyndal Roper: *Luther. Der Mensch Martin Luther. Die Biographie* (Frankfurt am Main 2016), original: *Martin Luther. Renegade and Prophet* (London 2016); Heinz Schilling: *Martin Luther. Rebell in einer Zeit des Umbruchs. Eine Biographie* (München 2012, 2017 tretja izdaja); Volker Reinhardt: *Luther, der Ketzer. Rom und die Reformation* (München 2016). Med te pomembne študije se je uvrstila tudi monografija Gerharda Giesemanna *Die Theologie des slowenischen Reformators Primož Trubar* (Wien 2017), ki je že naslednje leto izšla tudi v slovenskem prevodu *Teologija Primoža Trubarja* (Ljubljana 2018). Tako je to poleg prve obširne biografije Mirka Rupla *Primož Trubar* (Ljubljana 1962) oz. *Primus Truber. Leben und Werk des slowenischen Reformators* (München 1965) drugo temeljno delo o Primožu Trubarju, ki je izšlo v obeh jezikih Trubarjevega pridigarskega delovanja, nemščini in slovenščini.

Avtor knjige Gerhard Giesemann (14. 7. 1937–21. 4. 2021)¹ je bil v letih od

1980 do upokojitve leta 2002 profesor slovanske filologije na univerzi Justus Liebig-Universität Gießen. Študiral je na Goethejevi univerzi v Frankfurtu na Majni, kjer ga je za slovenščino navdušil Anton Slodnjak, ki je v letih od 1959 do 1965 predaval na tej univerzi. Čeprav Giesemann ni bil teolog, je osnovno izobrazbo protestantske teologije doživljal v domači družini, ker je bil oče protestantski pridigar. Druga prednost Gerharda Giesemanna pred številnimi raziskovalci Trubarja pa je nedvomno bila znanje jezikov, v katerih je Trubar dušnopastirsko deloval, slovenščine in nemščine, kar mu je omogočalo primerjavo Trubarjevih slovenskih tekstov z Lutrovimi in s teksti drugih reformatorjev. Giesemann je bil tudi dober poznavalec slovenske sodobne literature o Trubarju. Sodeloval je na številnih simpozijih, posvečenih Trubarju, tudi na prvem velikem nemško-slovenskem simpoziju *Ein Leben zwischen Laibach und Tübingen – Primus Truber und seine Zeit. Intention, Verlauf und Folgen der Reformation in Württemberg und Innerösterreich* leta 1986 v Tübingenu in odtlej na številnih simpozijih, ki so sledili. Od leta 1989 je bil dopisni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Že sam izid knjige predstavlja pomemben prispevek k znanstveni literaturi. Izšla je ob 500-letnem jubileju reformacije, saj je bil Primož Trubar eden njenih vidnejših osebnosti v deželi Württemberg ter tesno povezan s prvo generacijo reformatorjev, predvsem Johannesom Brenzom (1499–1570), Heinrikom Bullingerjem (1504–1575) in Jakobom Andreaejem (1528–1590),

¹ Prim. Marjan Dolgan, 2021: *V spomin prof. dr. Gerhardu Giesemannu* (1937–2021). Dostop 18. 5. 2021 na <https://isllv.zrc-sazu.si/sl/novice/v-spomin-prof-dr-gerhardu-giesemannu-1937-2021#v>.

kanclerjem na univerzi v Tübingenu, in z drugo generacijo. Kot protestantski pridigar je deloval v dveh državnih mestih, Rottenburgu ob Tauberi (1548–1553) in Kemp tenu (1553–1560), dežel nem mestu Urachu (1560–1562) in po izgnanstvu iz rodne dežele leta 1566 najprej v Lauffenu ob Neckarju, še isto leto pa je sprejel službo župnika v Derendingenu, kjer je ostal do smrti leta 1586. Tako je avtorjeva prednost tudi v tem, da je dobro poznal zgodovinske razmere krajev Trubarjevega dušnopastirskega delovanja ter okoliščine, v katerih je Trubar pridigal nemškimi protestantom, obenem pa prevajal in pisal knjige za vernike v svoji domovini v slovenskem jeziku.

Knjiga je izšla v nemškem in slovenskem jeziku, zato gre tudi za temeljno delo, ki daje skupno osnovo raziskovalcem, ki niso večji enega ali drugega Trubarjevega jezika in jim je s tem otežena raba relevantne literature. Tako gre opozoriti tudi na zasluge Slovenske akademije znanosti in umetnosti, ki je omogočila prevod knjige, Založbe ZRC SAZU, ki jo je izdala, prevajalca Edvarda Vrečka in prevajalke Fanike Krajnc Vrečko za ta zahteven prevod ter Marjana Dolgana, ki je »prevod preciziral in lektoriral«. Prevajanje nikakor ni bilo enostavno, ne le zaradi avtorjevega jezika, temveč tudi zaradi teološke govorice, ki se v slovenščini od Trubarja dalje ni organsko razvijala.

Knjiga vsebuje devet poglavij, sklepne ugotovitve, vire in literaturo, kazalo osebnih imen, slovenski prevod pa še Abstract in Zusammenfassung. Poglavja obravnavajo: **I.** Prikaz problema, Trubarjevo teološko, nacionalno, originalno in vprašanje epohe; **II.** Utemeljitelj knjižnega jezika: nacionalno in individualno v teološkem pogledu; jezik kot komponenta reformacije, ljudski jezik,

vloga Erazma Rotterdamskega, odnos Lutra in Trubarja do ljudskega jezika v Cerkv; **III.** Teološko okolje: orientacija in stične ravni, izhodišče: nauk o opravičenju, Augsburška veroizpoved in njena teološka spodbuda, Melancton kot Trubarjev katalizator, problematika obhajila, vpliv Konkordije in Trubarjeva individualna integracija; **IV.** Teološki vstop: Trubarjev prvi katekizem; **V.** Teološko izpopolnjevanje: parafrazirajoče oblikovanje, predstavitev 10 zapovedi, Melanctonov vpliv, obhajilo; **VI.** Trubarjeva orientacija v Teološkem okolju: Veit Dietrich, prosto oblikovanje in dogmatski prevzemi, viri za kristološko vključitev obljube ob stvarjenju, katekizemski deli in njihova predelava z uporabo virov (Zapovedi, Izpoved vere, Očenaš, krst in obhajilo), dušno pastirstvo – uvrstitev dobrih del (Luter, Bullinger, Melancton in drugi), Trubarjev spis o veri in njegov odnos do Vlačiča Ilirika; **VII.** »Veroizpoved« reformatorskega teologa Trubarja: diskusija o virih, *Iustitia dei* – pasivnost nauka o opravičenju, kristologija – Lutrova smernica, Trubarjev prevod Lutrovega in Melanctonovega pojma izvorni greh, Trubarjev nazorski model: teatralizacija zgodovine stvarjenja, dobra dela kot posledica vere – vera kot pogoj za dobra dela: Avguštin – Luter – Melancton – Trubar, zakrament kot znamenje in obljuba, *sola fide, sola gratia, sola scriptura* – odmev kristocentričnega nauka luteranske reformacije pri Trubarju, nauk o opravičenju, kristologija, izvorni greh, stvarjenje, dobra dela; *sola fide, sola gratia, sola scriptura*: odmev kristocentričnega nauka luteranske reformacije pri Trubarju. Ekskurz: Cerkovna ordninga (Pridigarstvo, nauk o dveh pridigah); **VIII.** Trubarjevi predgovori k svetopisemskim besedilom (obrazloženi so predvsem Pavlovi pojmi:

Geist/duh, Fleisch/meso, Gnade/milost, Gesetz/zapoved, Sünde/greh, Gerechtigkeit/pravica); IX. Reformatorska ve-roizpoved v komentarjih k psalmom, Komentarji k *Psalmom* in njihovim prepesnitvam, k vprašanju o orientaciji besedil in ravnanju z njimi, vzporednice k Lutrovemu teološkemu pojmovanju. Poglavja se končajo s povzetkom, knjigo pa zaključujejo sklepne ugotovitve.

V uvodu (se) je avtor spraševal »Čemu še ena obravnava teologije Primoža Trubarja /.../ in njene povezave z Lutrovim reformatorskim delom? Ali ni bilo o tej temi že mnogo, premnogo napisano?« Na vprašanje je odgovoril že v drugem odstavku: »Namen te obravnave niso toliko popravki, temveč predvsem odprava popačene perspektive in temeljni premik dosedanjega pogleda na Trubarjevo teološko prizadevanje ter opredelitev cilja njegove teologije. Poleg tega bomo primerno razložili njegovo razmerje do Lutra in wittenberške reformacije ter opravili dosledno in poglobljeno primerjavo Trubarjevih besedil z njihovimi pisnimi viri«. (11) Med tako »popačeno perspektivo« je postavil trditev: »Trubarjevo delovanje ni bilo podrejeno nacionalnim ciljem«. Ustvaril je knjižni jezik, »jezik je bil zanj, kakor za Lutra, posrednik, ki omogoča razumevanje krščanskega nauka«. »Slovenščina (s sorodnimi južnoslovanskimi jeziki) je bila področje, na katerega je usmerjal svoje misijonarsko delovanje. Pri tem nikakor ne gre za prostorsko omejitve v nacionalnem pomenu, saj dušni blagor ni povezan s takšnim kriterijem«. In v tem smislu je bila njegova prvenstvena naloga misijonarstvo po zgledu delovanja apostola Pavla.

Glede vprašanja luteranske ali švicarske Trubarjeve teološke usmeritve na osnovi temeljite analize Trubarjevih teoloških spisov v primerjavi z

ustreznimi Lutrovimi izjavami, ki do tega Giesemannovega dela še ni bila opravljena, ugotavlja, da se Trubar v »svojih delih ni odmaknil od generalne smeri luteranskih spoznanj«. Prav tako pri Trubarju odseva nadaljnji razvoj protestantsko-luteranskega nauka, kakršnen se odraža pri Johannesu Brenzu, Philippu Melanchtonu, Veitu Dietrichu, delno Matiji Vlačiču Iliriku, kadar si je z njimi pomagal razložiti luteranske spise in dogme. Glede Trubarjevih teoloških vzporednic s cvinglijanskimi privrženci pa ugotavlja, da tudi tam ni mogoče najti odmikov ali odklonov, »kar zadeva predvsem skladnost z Bullingerjevimi spisi, na primer o *Janezovem evangeliju*. Trubar je vedno uporabljal citate, ki niso v nasprotju z luteranskim naukom, temveč so povezani s splošnimi protestantskimi prepričanji.« (12)

Trubar je budno opazoval spore svojega časa, pri čemer je »pri bistvenih dogmatičnih vprašanjih strogo upošteval Lutra in njegove somišljenike«. Vendar si je pri tem vzel svobodo, da je dušnopastirskim in misijonarskim vprašanjem dodal svoj način oznanjevanja z zgodbenimi zgledi, številnimi svetopisemskimi citati ter obširnimi dodatnimi razlagami. »Prav v tej konstelaciji se kaže Trubarjeva teologija, katere edinstvenost raste iz krščansko-misijonarske pozornosti, vendar ni konkurenca protestantskim doktrinom, niti ne ustvarja impulzov za nove usmeritve.« (13)

Čeprav je bil Trubar pri svojem delovanju v pisnih stikih s kraljem (kasnejšim cesarjem) Maksimilijanom II., ki si je prizadeval za poravnavo med verskimi nasprotniki ter württembškima knezoma Krištofom in Ludvikom, ni dosegel ravni, da bi se lahko z njimi pogajal, prav tako ni dosegel diskusij na univerzah. Bil pa je enkratno

na drugem področju, saj njegovo delovanje dokazuje »primernost Lutrovega nauka za misijonarjenje med rojaki v katoliškem in muslimanskem okolju, kjer je tako rekoč enkratni eksperiment. Tukaj se je Trubarjeva ambiciozna teologija, ki izhaja iz Lutrove podlage, v različnih odtenkih tolmačenja prenašanja, parafraziranja, razlaganja, pojasnjevanja in eidetičnega ponazarjanja približala njegovemu krščanskemu ljudstvu, s katerim je bil v jezikovnem sorodu«. (15)

Giesemann je v knjigi poudarjeno predstavil Trubarjeve posebnosti v primerjavi s številnimi drugimi protestantskimi teologi in pridigarji: da je deloval zunaj univerz kot razlagalk teologije in brez ozadja visoke politike; da sloni Trubarjeva posredovalna sistematika na Lutru oziroma njegovih soborcih in da ni najti nobenih generalnih odklonov; da je bil Trubar celo življenje podvržen stiskam reformacijskih razhajanj in konfrontiran z močnimi eksegetskimi spoznanji od nabitja tez do *Formule concordiae*.

Trubarja ocenjuje na podlagi versko-jezikovnih znanstvenih zgodovinskih razmer 16. stoletja ter ga osvobaja firneža sodobnih ideoloških obravnav. »Vsak kult osebnosti vsebuje problematično povečevanje, povzroča izmišljanje legend ter enostransko in površno prikazuje dosežke s spodbudnimi gesli.« S tem pač opozarja na problem, ki je značilen tudi za Lutra, »ki je postal predmet polaščanja med nemško nacionalno emancipacijo« in ko je pruski zgodovinar Leopold von Ranke v Lutrovi reformaciji videl bistveni »mejnik na poti k nacionalni identiteti« in kot je nemški kulturni boj v sedemdesetih in osemdesetih letih 19. stoletja med nemško državo (Bismarck) in katoliško Cerkvijo povečeval pomen reformacije tako, da

je protestantski element propagiral kot nujno potreben za funkcioniranje nacionalne države.« (30) Poudarja, da je bil Trubarjev namen teološko misijonarske narave (v tem se je videl v nasledstvu apostola Pavla). Trubarjeva jezikovna dejavnost ni bila sama sebi namen, temveč sredstvo, s katerim je bilo mogoče rojakom narediti teologijo razumljivo in s katero je bilo mogoče uresničiti zahtevo *sola scriptura*, jezik mora služiti pravemu oznanjevanju, kot je to pojmoval tudi Luter s sklicevanjem na sv. Pavla (1 Kor 1,17) (33). Povzdigovanje veljave nacionalistične vrste zgreši realistični pogled in uvrstitev.

Trubarjevo ravnanje z viri odgovarja tradiciji: gola omemba ni nikakršen zanesljiv argument, temveč le smiselno delno besedni dokaz rabe. Avtor je analiziral predvsem Trubarjev odnos do Lutra, medtem ko »poglabljena obravnavo drugih virov, ki jih Trubar navaja sumarno, še manjka«. (126) Trubar se je moral nenehno bojevati proti očitkom herezije in pri zavračanju teh očitkov se je vedno skliceval na »neizpodbitne« vire »čistega« nauka. (127) Trubarjevi teološki vir so predstavljali: Martin Luter, Johannes Brenz, Veit Dietrich, Matija Vlačić (Flacius Illiricus), Filip Melanchton, Heinrich Bullinger. Dogme, verske osnove slonijo na Lutru, odmike je avtor zasledil le na področjih, ki dovoljujejo lastno oblikovanje (razumljivost, okrasitev, ponazoritev, konkretizacijo) z ozirom na njegove rojake. Čeprav je Trubarju glavni vzor Luter, njegova osrednja linija pri Trubarju ni vedno na prvi pogled prepoznavna, ker njegovi sodobniki in soborci izražajo podobne misli (skupno dobro reformacije) in ni mogoče vzpostaviti enoznačnosti, in ostane v neobveznem (namera).

Giesemann je v knjigi interpretiral naslednja Trubarjeva dela: *Katekizem iz*

leta 1550 (prva slovenska knjiga); drugi katekizem iz leta 1555; *Eno dolgo predgovor k Novemu testamentu 1557*; nemške predgovore in posvetila ter slovenske predgovore k vsem delom Nove zaveze in psalmom, *Articule* in *Cerkovno ordningo*.

Glede odnosa do Zvinglija, Calvina in Erazma ugotavlja, da so pri Trubarju v začetni fazi vidni namigi na južnonemške, švicarske stike, ki pa jih ni poglobljal, da gre večinoma le za površinske dotike, ki jih Trubar včasih naredi za »učene stike«.

Glede jezika ugotavlja, da je ta za Trubarja sredstvo za misijonarsko dejavnost, nanašalno področje pa zveličanje tistih, katerim naj bo oznanilo razumljivo predočeno. Funkcijska dodelitev Trubarjevega doprinosa je pavlinska: misijon brez direktne zemeljske namenskosti. Avtor meni, da se je od Trubarja v zgodovini njegove interpretacije pogosto preveč zahtevalo, na primer uvrstitev med protestantske humaniste (nasprotno: manjkajo krajevna navezanost, izobrazba, univerzitetni forumi). Trubar se je svojih deficitov zavedal in ni imel nikakršnih tozadevnih zahtev. Trubarjev namen ni bil ustvarjanje originalne teologije (tudi Lutrov ne).

Trubar je hotel ustvariti uporabna besedila, zato je gradivo za krščanski pouk zbiral v širši reformacijski literaturi, v kolikor so bile v njej prepoznavne Lutrove zasnove. To ni bil nikakršen kompilatorski postopek, temveč varovalo verske resnice proti številnim nasprotnikom reformacije. Njegova teologija je krščanski poduk ljudstva, cerkveni red pa vestna verska podlaga. V tem je njihova trajnost: njegova jezikovna učinkovitost, njegovi spisi in širjenje v tiskani obliki, ki so preživeli protireformacijo in postali trdna kulturna dobrina Slovencev.

Giesemann je v zvezi s Trubarjem obravnaval tudi vprašanje o epohi. (42) Pri slovenskih poudarkih (navaja B. Paternuja, 2009: Primož Trubar, naš sodobnik. *Letopis SAZU*, 12–21), ko »govori o reformaciji kot o globokem prelomu, ki je vplival čez okvir svoje dobe, s čimer hoče dokazati modernost reformacije, saj uporablja novodobne pojme, kakršni so: *osvoboditev individuuma*, vzgib za *iskanje nacionalne identitete* in vpetost v *evropski tok* reformacije. /.../ Konstatirati oziroma konstruirati reformatorsko epoho za slovensko območje pomeni dokazati prepletenost teoloških, političnih, institucionalnih, socialnih in kulturnih procesov«. (42) Kot primerjavo navaja reformacijo v Wittembergu: »Reformacija, ki se je začela, je sprožilec nemške kulturne in nacionalne identitete, ker je imela državnoopravne posledice (recimo: versko pripadnost, ki so jo določali knezi, zveze knezov po verski pripadnosti, vojne spopade). Trubarjeva pot je peljala v obratno smer: že izvršeni fundamentalni teološki in upravni preobrat, s kakršnim se je seznanil v reformirani južni Nemčiji, je določil njegovo preostalo življenje in mu dal pečat«. (43) In nedvomno je na mestu Giesemannova ugotovitev: »Čeprav pri njem (Trubarju) manjkajo prvine za »prelom sistema«, kakršnega je opravil Luter z novostmi, ki so se ohranile do danes, pa Trubarjevega dosežka nikakor ne gre zmanjševati; manjka mu samo prepričljivo, toda zgodovinsko utemeljeno priznanje«. (44)

In tako zgodovinsko priznanje Giesemann s svojim delom v celoti daje. Poiskal je temelje in vire, iz katerih je Trubar črpal in jih potem v svoji obliki posredoval Slovincem. S svojim obširnim pisnim opusom, v obliki knjig in predgovorov k drugojezičnim,

predvsem hrvaškimi knjigami, je Slovence vključil v takratni tok sprememb v državi Svetega rimskega cesarstva. S »staro pravdo« vero, kot jo je odkril pri Lutru in drugih reformatorjih, je želel pripeljati k večni sreči tudi svoje rojake, obenem pa bi jim, po njegovem prepričanju, to polepšalo ali olajšalo življenje že na tem svetu. Ljudski jezik je v prvi polovici 16. stoletja po vsej Evropi prodiral v javno življenje in državne uprave, v protestantskih deželah pa tudi v Cerkev s cerkvenimi obredi; Trubar je bil prvi, ki je to uveljavljal tudi za slovenski jezik. To je seveda lahko dosegel samo na njemu dosegljivem področju, v novi evangeličanski slovenski Cerkvi. In njegova veličina je, da je pri svojem literarnem delu vztrajal, čeprav ni mogel žeti konkretno vidnega uspeha. Prav tako pa bi bilo potrebno imeti pred očmi, da je Trubar deloval v času »verskih bojev«, ne pa tudi »nacionalnih bojev«, značilnih za 19. in 20. stoletje. Prav ti nacionalni boji med Slovenci in Nemci so v veliki meri pogojevali pogled na Primoža Trubarja tako pri zagovornikih kot tudi pri nasprotnikih. Ti pogledi pa so usodno vplivali tudi na publikacije o Trubarju in slovenski reformaciji.

Danes nedvomno najbolj čutimo posledice prikazovanja Trubarja in obdobja reformacije s strani Edvarda Kardelja, ideologa, ki je svojo ideologijo z državnim aparatom lahko tudi uresničil. S svojo razpravo *Reformacijsko gibanje v luči slovenskega narodnega vprašanja*, objavljeno v reviji *Novi svet* (1951: 865–884), je opredelil reformacijsko gibanje in druge idejne ter politične pojave, ki so bili z njim povezani, kot »prelom epohalnega pomena v slovenskih deželah.« (869) Po njegovem mnenju je bila naprednejša meščanska reformacija, meščansko naj bi bilo tudi

Trubarjevo reformacijsko gibanje in na drugi strani »nemško plemstvo«, ki naj bi bilo krivo za neuspeh slovenske reformacije. K temu neuspehu pa naj bi doprinesla Trubarjeva reformacija sama »s svojim oportunističnim odnosom do reakcionarnega plemstva« in povezovanja z njim, ker da »/prijatelj nemškega graščaka ni mogel biti tudi prijatelj slovenskega kmeta«. (871) Po Kardeljevem mnenju »je uradna augsburška smer protestantizma na Slovenskem v samih kmečkih uporih igrala negativno vlogo« (875) in Luter naj bi bil »ideološki organizator boja proti kmečko-plebejski revoluciji, tudi slovenski protestanti so bili protivniki kmečkih puntov in so navajali ideološke razloge proti njim.« (874) Vse to naj bi doprineslo k temu, da se slovenska reformacija ni obdržala.

Vlogo in pomen katoliške in protestantske Cerkve pa presoja predvsem z vidika slovenske nacionalne samostojnosti: medtem ko naj bi s protireformacijo »katoliška rimska cerkev že drugič v odločilnem zgodovinskem momentu slovenskega naroda utrdila in utemeljila tujo hegemonijo na slovenskih tleh«, (877) je »protestantska knjiga odigrala vlogo prvega idejnega organizatorja slovenskega naroda. V tem smislu torej lahko trdimo brez pretiravanja, da so reformacija in kmečki upori položili temeljni kamen slovenskemu narodu v današnjem pomenu te besede«. (878)

Če torej upoštevamo, da je študija Jožeta Rajhmana o Trubarjevem prvem Katekizmu *Prva slovenska knjiga* izšla leta 1977, torej dve leti pred Kardeljevo smrtjo, je lažje razumeti, čemu taka potreba po iskanju Trubarjevih teoloških podlag v švicarski reformaciji, ki je bila mestna, in ne pri Lutru, kot nosilcu »fevdalne« reformacije. Gieseemann o tem sicer ni razpravljal, vendar je s svojim delom v celoti prekinjal to tradicijo

ocenjevanja Trubarja in njegovega pomena. Z odkrivanjem virov, iz katerih je Trubar črpal, in povezovanja Trubarjevih del s temi viri, ga ne postavlja le v takratne realne razmere, temveč kaže pot sedanjim in bodočim raziskovalcem. Giesemannovo dosledno soočanje z drugačnimi dognanji od njegovih ter dosledno citiranje omogočajo neposredno preverjanje.

Medtem ko je tudi znotrajslovenska diskusija o Trubarju in slovenski reformaciji v 19. in 20. stoletju še vedno tekla v širšem okviru avstrijske in nemške diskusije o reformaciji, jo je Kardelj postavil na čisto nove temelje razrednega boja in novega nacionalizma. Postavil jo je na temelje, kjer mu »razredi«, ki jih obravnava, niso mogli ugovarjati. Potomci plemstva so bili izgnani ali fizično uničeni, Cerkev je bila obsojena na propadanje, številni duhovniki zaprti, odvzeta jim je bila materialna podlaga dotedanjega preživljanja, protestantske skupnosti izven Prekmurja so bile uničene, slovenska »buržoazija«, podjetniki so bili razlaščeni, toliko opevani kmet pa pritisnjen z davki, obvezno oddajo, soočen z zaplembami posesti ter pod ideološko-političnim pritiskom, skratka, v slabem položaju, kot ga ni doživljal že stoletja.

Utesnitev Trubarja in slovenske reformacije v nove okvire je vidna tudi v Drugem Trubarjevem zborniku (1952), ne le v političnih prispevkih, temveč tudi pri sicer za Trubarja najbolj zaslužnem raziskovalcu Mirku Ruplu, ko v zvezi s *Formulo concordiae* zapiše: »Formula sama je izrodek prvotnih reformacijskih načel, ker je tog in strog zakonik, namenjen za prisilno sredstvo zoper vsakršno svobodnejše versko naziranje. V mlajših letih bi ji Trubar nemara celo nasprotoval ...« (77) Giesemann se v te slovenske okoliščine ni

spuščal, vendar je takšno gledanje ovrigel s svojo temeljito analizo sorodnosti in povezanosti Trubarjevih tekstov in Trubarjeve teologije s teologijo Martina Lutra in spisi njegovih najpomembnejših soborcev. Knjiga je torej prelomna, saj diskusijo o Trubarju vrača nazaj v čas in dejansko prizorišče reformacije 16. stoletja.

Vincenc Rajšp

*Slovenski znanstveni inštitut na Dunaju,
vincenc@rajsp.si*

Katalin KROÓ, 2020: Korunk hőse. Korunk irodalomszemiotikája? Karakterpoétika és olvasásszemiotika Lermontov regényébe. Budapest: L' Harmattan Kiadó. 288 p.

A befogadásesztétika azt a párbeszédet állítja középpontba, amely a művészi alkotás és az értelemképző befogatói tudat között zajlik mindenkor és mindenhol, amióta egy műben felismert esztétikai jel rámutat a valóság bármely jelentettként értelmezhető entitására. E vizsgálódás körébe az irodalomszemiotika új perspektívát nyit a jelképzés folyamatának, szemiózísának feltárásával, miközben egyetlen műre vagy akár nagyobb keretben egy életmű szakaszára vagy teljességére vetíti a jelentések dinamikus hálóját. Ilyen új megközelítést tár elénk Kroó Katalin irodalomtörténész, szemiotikus, esztéta jelen monográfiája Lermontov *Korunk hőse* című regénye kapcsán.

Kroó Katalin munkásságát az orosz „aranykor”-hoz kapcsolhatjuk Dosztojevszkij és a 19. század gazdag orosz irodalmának elemzése okán. Most egy